

Türk Kad

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNE YÖNELİK HAZIRLANAN TEMEL SEVİYE DERS KİTAPLARINDAKİ KARŞILIKLI KONUŞMA METİNLERİNİN TUTARLILIK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Kürşat ARAMAK¹

ÖZET

Bu araştırmada, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin dil öğrenme sürecinde ilk olarak karşılaştıkları, günlük iletişim konusunda fikir edinmelerinde ve sınıf içi iletişim etkinlikleri için uygun ortamın hazırlanmasında etkin rol oynayan karşılıklı konuşma metinlerinin tutarlılık özellikleri açısından değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda Gazi Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanan “Yabancılar İçin Türkçe” setine ait A1-A2 seviyesi ders kitaplarında yer alan 62 karşılık konuşma metni, nitel araştırma modeli çerçevesinde, doküman incelemesi yönteminden yararlanılarak taranmış ve metinlerin tutarlılık açısından ne gibi sorunları olduğu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Toplanan veriler, literatür taramasıyla metin tutarlılığını sağlayan bileşenlerin belirlenmesinin ardından oluşturulan kategorilerden hareketle sınıflandırılmış ve içerik çözümlemesine tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda örneklem olarak seçilen karşılıklı konuşma metinlerinde konu bütünlüğüne uymamadan, düşünce akışına dikkat edilmemesinden, bilginin eksik aktarımından ve mantık hatasından kaynaklanan tutarlılık sorunları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe, metin, tutarlılık sorunları.

ANALYSIS OF DIALOG TEXTS IN THE CONTEXT OF CONSISTENCY IN BASIC LEVEL COURSE BOOKS PREPARED FOR TEACHING TURKISH AS FOREIGN LANGUAGE

ABSTRACT

In this study, it was aimed to evaluate the coherence characteristics of the conversational texts which Turkish as a Foreign language learners first come across in language learning process and which play an active role in getting an idea about daily communication and in preparing appropriate environment for classroom communication activities. For this purpose, 62 conversational texts in A1-A2 level textbooks belonging to "Turkish for Foreigners" sets prepared by Gazi University TÖMER were scanned by using the method of document examination in the frame of qualitative research model and it was tried to show what problems the texts have in terms of coherence. The collected data were classified according to the categories created after the determination of the components that provide text coherency by literature search and then subjected to content analysis. In the end of the research, it was concluded that there are coherence problems in conversational text selected as sample that result from not abiding the subject unity, neglecting the flow of thought, incomplete transfer of knowledge and logic errors.

Key Words: Teaching Turkish as a foreign language, text, coherency problems.

¹ Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora öğrencisi, Ankara, TÜRKİYE. kursataramak024@gmail.com

1. Giriş

Metin, en genel anlamıyla, insanoğlunun dili kullanarak belli ölçütler çerçevesinde durumları, olayları ve bunlara ilişkin duygu, düşünce ve hayallerini anlatma ihtiyacının bir tezahürüdür. Dilin bir iletişim aracı olduğu düşünülürken metnin de dilin bu işlevini yerine getirebilmesini sağlayan bir kanal, dolayısıyla da iletişim sürecinin bir parçası olduğunu söylemek mümkündür. Günay'a göre (2013) de belirli bir iletişim ortamında kişi veya kişilerce sözlü veya yazılı olarak üretilen bu dil dizgesi bütünüün metin olmasını sağlayan temel husus onun bildirişim amacıyla üretilmiş olmasıdır (s. 45).

Anadili ve yabancı dil öğretim sürecinde temel amaçlardan biri insanların dış dünyayla iletişim kurabilmelerini sağlamaktır. Bu bağlamda dil öğretim sürecinde de sıklıkla metinlere ihtiyaç duyulması, metin olgusunun kendisinden kaynaklanan doğal bir sonuçtur.

Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Metni'nde metin kavramı "belirli bir yaşam alanına ilişkin (sözlü ya da yazılı) her türlü söylem" olarak tanımlanmakta ve dil etkinliklerinin amacını ve etkinlik sürecini oluşturan bir unsur olarak betimlenmektedir (TELC, 2012, s. 18). Bu ifadelerden hareketle metnin, dil öğretiminin planlanması ve sürdürülmesi açısından da ayrıca bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla dil öğretiminde verimin artırılabilmesi ve sürecin başarılı bir şekilde devam ettirilebilmesi için kaliteli metinlerden yararlanılması gerekir.

Bir metnin kalitesini ortaya koyan temel birtakım özellikler olduğu aşikârdır. "İyi düzenlenmiş bir metin amaçlılık, durumsallık, bilgisellik, kabuledilebilirlik, metinler arası ilişki, tutarlılık ve bağdaşıklık ölçütlerine uygunluk sergiler." (Keçik ve Subaşı, 2001'den aktaran Göçer, 2014, s. 185). Bu niteliklerden özellikle bağdaşıklık ve tutarlılığın bir tümceler dizisine metin denilmesi noktasında önkoşul olduğu söylenebilir.

Literatürde bağdaşıklık, "bireysel bir yapısı olan dil kullanımında, biçim birimleri arasındaki tamlayan-tamlanan, niteleyen-nitelenen ve cümle öğeleri arasındaki açıklayan-açıklanan ilişkisinin dil bilgisinin genel kabul görmüş sosyal yapısı" (Karaağaç, 2013, s. 169) olarak tanımlanırken tutarlılığın ise "metinde işlenen konu ve okura iletilmek istenen ana düşüncenin anlam ve mantıksal bütünlük sağlayacak şekilde işlenmesi" (Karataş, 2014, s.75) olarak belirtildiği görülmektedir. Özetle "bağdaşıklık birden çok tümce ya da tümceciğin uygun bağlantı öğeleri ile birbirine eklenmesi ve anlamsal olarak birbiriyle çelişmemesi; tutarlılık ise söylenen sözün dil içi ve dil dışı dünya ile çelişmemesi anlamındadır." (Korkut, 2015, s. 163).

Bağdaşıklık ve tutarlılık bir metnin temel özelliklerinden olmanın yanı sıra metnin anlamlandırılması ve üretimi sürecinde de önemli rol oynamaktadır (Karaağaç, 2013, s. 170). Özellikle yabancı dil öğretim sürecinde metni her yönüyle anlama çabasındaki öğrencilerin anlamlandırma süreçlerinin sekteye uğramaması açısından onlara sunulan ürünlerin kopuk, karmaşık ve anlamsız bir yapıya sahip olmayan, bağdaşık ve tutarlı metinlerden seçilmesi gerekir. Aksi durumda kullanılan ürünler öğrencilerin okuma ve anlama becerilerini olumsuz olarak etkileyecektir. Ayrıca iletişim durumlarının sınıf ortamına taşınması konusunda önemli bir işlevi olan karşılıklı konuşma metinlerindeki bağdaşıklık ve tutarlılık sorunlarının da öğrencilerin iletişim becerilerini olumsuz bir şekilde etkileyeceği düşünülmektedir.

Bu çalışmayla özellikle temel seviye hedef kitle için oluşturulmuş metinlerin tutarlılık açısından değerlendirilmesine çalışılmıştır.

2. Araştırmanın Amacı ve Problem Durumu

Bu çalışmada, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin dil öğrenme sürecinde ilk olarak karşılaştıkları, günlük iletişim konusunda fikir edinmelerinde ve sınıf içi iletişim etkinlikleri için uygun ortamın hazırlanmasında etkin rol oynayan karşılıklı konuşma metinlerinin tutarlılık açısından değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Araştırma sürecinde bu amaç doğrultusunda "Temel seviye ders kitaplarındaki karşılıklı konuşma metinlerinde ne gibi tutarlılık sorunları vardır?" sorusuna cevap aranmıştır.

3. Yöntem

3.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemini, Gazi Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanan “Yabancılar İçin Türkçe” setinin A1 ve A2 seviye ders kitaplarında yer alan karşılıklı konuşma (diyalog) metinleri oluşturmaktadır. Bu metinlerin tercih edilmesinin iki temel sebebi vardır. Bunlardan ilki, araştırmanın amacı doğrultusunda temel seviye metinlerinin ele alınması zorunluluğu; ikincisi ise söz konusu setin yaygın olarak kullanılan Türkçe öğretim setlerinden biri olmasıdır. Bu kapsamda incelenen metinlere ilişkin betimsel bilgiler Tablo 1’deki gibidir:

Tablo 1. Örneklem olarak seçilen metinlere ait betimsel veriler

Seviye	Metin Sayısı					
	Okuma		Konuşma		TOPLAM	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
A1	18	48,6	19	51,4	37	100
A2	3	12	22	88	25	100

Araştırmada toplam 62 karşılıklı konuşma metni incelenmiştir. Bu metinlerden 37’si A1, 25 ise A2 seviyesi için hazırlanan kitapta yer almaktadır. A1 metinlerinden 18’inin (%48,6) ve A2 metinlerinden 3’ünün (%12) okuma becerisi başlığı altında; A1 metinlerinden 19’unun (%51,4) ve A2 metinlerinden 22’sinin (%88) konuşma becerisi başlığı altında sunulduğu görülmektedir.

3.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Nitel araştırma modeli çerçevesinde tasarlanan ve A1-A2 seviyesi ders kitaplarında yer alan metinlerin tutarlılık sorunlarının tespit edilmesini amaçlayan araştırmada, veri toplamak üzere doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem “araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini” kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 187). Dolayısıyla tutarlılık özellikleri araştırılan kitaplar araştırmanın temel veri kaynaklarını oluşturmaktadır. Toplanan veriler, literatür taraması sonucu metin tutarlılığını sağlayan bileşenlerin belirlenmesinin ardından oluşturulan kategorilerden hareketle sınıflandırılmış ve içerik çözümlemesine tabi tutulmuştur. Tutarlılık konusunda iki çalışmadan (Can, 2012; Karatay, 2014) yararlanılarak aşağıdaki kategoriler oluşturulmuştur:

1. Konu bütünlüğüne uymamadan kaynaklanan tutarlılık sorunları
2. Düşünce akışına dikkat edilmemesinden kaynaklanan tutarlılık sorunlar
3. Bilginin eksik aktarımından kaynaklanan tutarlılık sorunları
4. Mantık hatalarından kaynaklanan tutarlılık sorunları

4. Bulgular ve Yorum

Bir metnin tutarlı olduğunun ifade edilebilmesi için metnin sahip olması gereken temel koşullar düşünüldüğünde ilk olarak akla gelen husus metnin belli bir ana fikir etrafında oluşturulmuş olmasıdır. Ancak bu durum, metindeki düşüncelerin arasında mantıklı ve düzenli bir uyum bulunmasıyla anlam kazanır. Bu bağlamda araştırmanın örneklemini oluşturan karşılıklı konuşma metinleri konu bütünlüğü, düşünce akışına uygunluk, mantıksal doğruluk ve sunulan düşünceler açısından incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda metinlere ait tutarlılık sorunlarına ilişkin sayısal veriler Tablo 2’de sunulmuş ve her bir bulguya örnek oluşturması bakımından doğrudan metinlerden alıntı yapılarak aktarılmıştır:

Tablo 2. Karşılıklı konuşma metnindeki tutarlılık sorunları ve metin sayılarına ilişkin bulgular

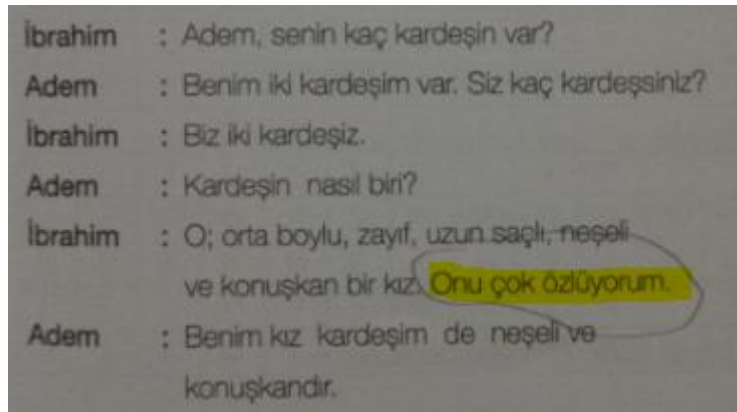
Metin özellikleri	Metin Sayıları			
	A1		A2	
	f	%	f	%
Konu bütünlüğüne uymamadan kaynaklanan sorunlara sahip metinler	1	6,2	0	0
Düşünce akışına dikkat edilmemesinden kaynaklanan sorunlara sahip metinler	4	25	4	50
Bilginin eksik aktarımından kaynaklanan sorunlara sahip metinler	3	18,8	1	12,5
Mantık hatasından kaynaklanan sorunlara sahip metinler	8	50	3	37,5
TOPLAM	16	100	8	100

Tablo 2'ye göre 62 metinden 24'ünde tutarlılık sorunları olduğu belirlenmiştir. Bu bakımdan en sorunlu metinlerin A1 seviyesinde olduğu (16 metin) görülmektedir. A2 seviyesinde ise tutarlılık sorunu olan metin sayısı 8'dir.

A1 seviyesindeki metinlerde sırasıyla en çok mantık hatasından kaynaklanan (%50), düşünce akışına dikkat edilmemesinden kaynaklanan (%25), bilginin eksik aktarımından kaynaklanan (18,8) ve konu bütünlüğüne uymamadan kaynaklanan (6,2) sorunlarla karşılaşmaktadır.

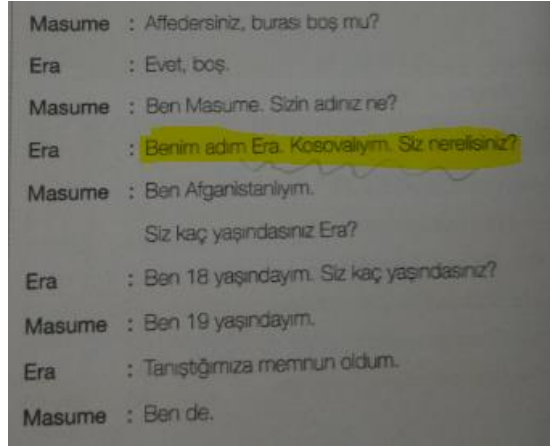
A2 kitabında yer alan metinlerde ise sırasıyla en çok düşünce akışına dikkat edilmemesinden kaynaklanan (%50), mantık hatasından kaynaklanan (%37,5) ve bilginin eksik aktarımından kaynaklanan (%12,5) sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Konu bütünlüğü açısından bu seviyede kullanılan metinlerde herhangi bir sorunla karşılaşmamıştır.

Bulgulara ilişkin örnekler aşağıda doğrudan alıntılar yoluyla ayrıca gösterilmiştir:

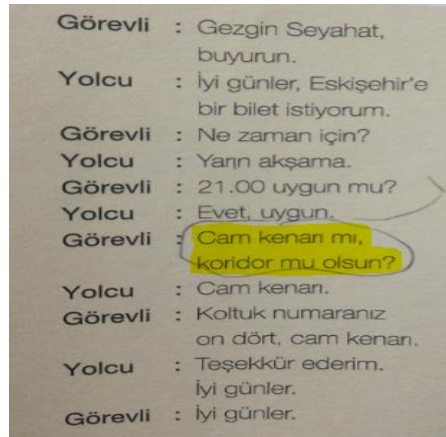
Şekil 1. Konu bütünlüğüne uymamadan kaynaklanan sorunlara ilişkin örnek (Gazi Üniversitesi TÖMER, 2014a, s.15)

Şekil 1'de Adem ve İbrahim adlı iki konuşmacının tanışma sırasında aile bireylerinden söz ettikleri ve onları tanıttıkları görülmektedir. Konu bütünlüğü açısından diyalogtaki sözler incelendiğinde aile bireylerinin fiziksel ve karakteristik özelliklerinden söz edilirken İbrahim adlı konuşmacı bir anda kardeşini özlediğinden bahsetmektedir. Bu durum, dilin güncel kullanımı sırasında ve konuşmacının psikolojik veya duygusal durumunu yansıtmaya bakımdan hata olarak karşılanmasa da dil öğretimi sürecinde öğrencilerin dikkatini dağıtabilmekte ve metindeki izleksel düzene aykırı görünmektedir.

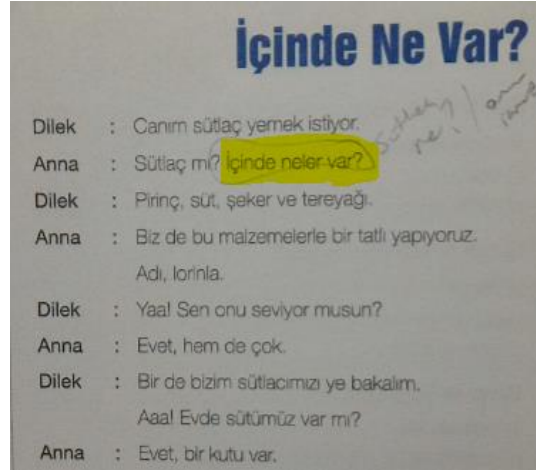
Şekil 2. Düşünce akışına dikkat edilmemesinden kaynaklanan sorunlara ilişkin örnek (Gazi Üniversitesi TÖMER, 2014a, s.6)

Şekil 2'deki diyalogta Masume ve Era adlı iki konuşmacının kamusal bir alanda (park, okul, konferans salonu vb.) karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Diyaloga göre birinci konuşmacı olan Masume, Era'nın bulunduğu bir ortama gelmekte ve oturmak için izin istemektedir. Akabinde diyalog tanışmayla devam etmektedir. Konuşmacıların sözlerine bakıldığında konuşmayı başlatan Masume tanışma girişiminde bulunmaktadır. Ancak ikinci konuşmacı olan Era, Masume'ye ismini söyledikten hemen sonra onun nereli olduğunu sormaktadır. Benzer şekilde, Masume ise nereli olduğunu söyledikten hemen sonra Era'ya yaşını sormaktadır. Günlük iletişim durumları göz önünde bulundurulduğunda buradaki örneklerin iyi yapılandırılmış bir karşılıklı konuşma metninde bulunmaması gerektiği düşünülmektedir.

Şekil 3. Bilginin eksik aktarımından kaynaklanan sorunlara ilişkin örnek (Gazi Üniversitesi TÖMER, 2014a, s.32)

Otobüs firması görevlisi ile yolcu arasında geçen bu diyalogdaki sözler incelendiğinde bilginin eksik aktarımından kaynaklanan bir tutarlık sorunu göze çarpmaktadır. Çok sayıda eksiltili anlatıma yer verilen diyalogun akışına bakıldığında bilet saatinden hemen sonra sorulan "Cam kenarı mı koridor mu olsun?" sorusu önceki cümlelerin öznesi olan "bilet" e değil "koltuk"a gönderme yapmaktadır. Ancak bu, metinle ilk karşılaşan bir öğrenci açısından güçlük oluşturabilecek bir tutarlık sorunudur.

Şekil 3. Mantık hatasından kaynaklanan sorunlara ilişkin örnek (Gazi Üniversitesi TÖMER, 2014a, s.56)

Anna ve Dilek arasında geçen bu diyalogda Dilek'in sütlac yemek istediğini belirtmesine Anna'nın, sütlacın yemek mi yoksa tatlı mı; meyve mi yoksa hamur işi mi gibi yiyeceğin türünü sormadan doğrudan "İçerisinde neler var?" şeklinde karşılık vermesinin, günlük konuşma açısından ve metin bütününe bakıldığında tutarlılık açısından sorun oluşturduğu görülmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bir ürünün metin olarak nitelendirilebilmesi için aranan temel özelliklerden biri tutarlılıktır. Tutarlılık bir metnin ana fikre sahip olması ve metindeki yardımcı düşüncelerin mantıklı bir düzen içerisinde bu düşünceye bağlılığı olarak da özetlenebilir. Düz yazı tipindeki metinlerde cümleler ve paragraflar arasında kendini gösteren bu özellik diyalog tipi metinlerde de konuşmacılar arasında iletişim hataları veya bir konuşmacıya ait sözlerin kopukluğu olarak kendini gösterir.

Araştırma sonucunda elde edilen tutarlılık sorunlarına ilişkin örneklerin ders kitaplarında, bilhassa öğrencilerin karşılaştıkları ilk metinlerde, bulunmasının öğrencilerin hedef dile olan bakış açılarını (zorluk-kolaylık gibi) olumsuz biçimde etkilemenin yanı sıra dil öğretimi sürecini sekteye uğratabileceği ve öğrencilerin günlük yaşamdaki dil deneyimlerinde de hatalar yapmalarına sebep olabileceği düşünülmektedir. Öte yandan bu tür metinlerin bireysel öğrenmeyi de güçleştireceği ve kitapların işlevselliğini azaltacağı değerlendirilmektedir.

Dil öğretiminde temel amaç bireylerin hedef dili etkin bir şekilde kullanarak o dili konuşan insanlarla sağlıklı iletişim kurmalarını sağlamaktır. Bu yüzden öğretim sürecinde kullanılan metinler, öğrencilerin günlük hayattaki iletişim durumlarıyla tanışmaları açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda özellikle hedef dille ilk defa karşılaşan öğrencilerin metni kolayca anlamlandırması ve öğrendiklerini edinime dönüştürebilmesi için kaliteli metinlerle çalışılması gerekir. Ders kitabı yazarlarının temel seviyedeki metinler başta olmak üzere dil öğretimi amacıyla oluşturdukları bütün metinleri en iyi şekilde yapılandırmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Can, R. (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinin yazılı anlatımlarında paragraf düzeyinde bağdaşıklık ve tutarlılık*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gazi Üniversitesi TÖMER. (2014_a). *Yabancılar için Türkçe A1*, Ankara: Kalkan.
- Gazi Üniversitesi TÖMER. (2014_b). *Yabancılar için Türkçe A2*, Ankara: Kalkan.
- Göçer, A. (2014). *Yazma eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Günay, V.D. (2013). *Metin bilgisi*. İstanbul: Papatya.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil bilimi terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Korkut, E. (2013). Metin dil bilimi ve dil öğretimi. Ece Korkut & İrem Onursal Ayırır (Ed.), *Dil bilimleri ve dil öğretimi* içinde (s. 159-188). Ankara: Seçkin.
- TELC Language Tests. (2012). *Diller için Avrupa ortak öneriler çerçevesi öğrenim, öğretim ve değerlendirme*. 30 Eylül 2015 tarihinde https://www.telc.net/fileadmin/user_upload/Publikationen/Diller_iain_Avrupa_Ortak_oneriler_AEeraevesi.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.